

روش‌شناسی و موضوع‌یابی مطالعات شهری

در تاریخ شفاهی

مجموعه مقالات پنجمین همایش تاریخ شفاهی ایران

(پانزدهم اسفند ۱۳۸۷)

به‌کوشش

ابوالفضل حسن‌آبادی

ناشر

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

به کوشش حسن آبادی، ابوالفضل. مدیریت امور اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی.

مجموعه مقالات پنجمین همایش تاریخ شفاهی ایران (پانزدهم اسفند ۱۳۸۷)

مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۹۰. ۲۲۱ ص

ISBN: 978-964-6429-62-8

فهرست‌نویسی براساس فیبا.

تاریخ شفاهی - ایران - کنگره‌ها.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۴۶۶ ۱۵۷۱ DSR

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۵۷۳۲۵

۲۸

عنوان	روش‌شناسی و موضوع‌یابی مطالعات شهری در تاریخ شفاهی
به کوشش	ابوالفضل حسن آبادی
ناشر	سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
	ویراستاری و امور فنی حسن آرام
	حروفچین و صفحه‌آرا: زهرا آخرتی
چاپ و صحافی	مؤسسه چاپ و نشر آستان قدس رضوی
نوبت چاپ	اول - ۱۳۹۰
شابک	۹۷۸۹۶۴۶۴۲۹۶۲۸ :
شمارگان	: ۵۰۰ نسخه
قیمت	: ۳۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

نشانی: مشهد - حرم مطهر - پست شیخ طوسی - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی
- ص. پ. ۱۷۷

تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۰۵۱۱-۲۲۱۹۵۵۳ - دورنگار سازمان: ۰۵۱۱-۲۲۲۰۸۴۵

وبسایت سازمان: www.aqlibrary.org پست الکترونیکی: info@aqlibrary.org

سخن ناشر

آرشیو تاریخ شفاهی سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی یکی از مراکز اصلی تاریخ شفاهی در ایران به شمار می رود که در راستای سیاست های تعیین شده، تاکنون مقدار زیادی مصاحبه در زمینه تاریخ آستان قدس و مشهد انجام داده است. مصاحبه های انجام شده در این آرشیو در زمینه اماکن متبرکه، پزشکی، انجمن های ادبی، تاریخ اداری، محلات و... در زمره منابع با ارزش تاریخ محلی به شمار می رود و محققان زیادی را در زمینه های مختلف جذب کرده است.

تاریخ شفاهی از موضوعاتی است که در حوزه تاریخ در چند سال اخیر مورد توجه محققان و مراکز بوده و چندین نشست برای آن تشکیل شده است و تاکنون دو کتاب از این نشست ها در سال ۱۳۸۵ به همگ سازمان اسناد و کتابخانه ملی و در سال ۱۳۸۶ به همت حوزه هنری سوره به چاپ رسیده است. پژوهش حاضر مجموعه مقالات پنجمین نشست تخصصی تاریخ شفاهی است که به عنوان روش شناسی و موضوع یابی در مطالعات شهری برای اولین بار در ایران به زیور طبع آراسته شده است. نا محققان بتوانند از آن به عنوان دستنامه ای برای پژوهش در موضوعات شهری با استفاده از تاریخ شفاهی استفاده کنند.

امید است مجموعه حاضر که با لطف حق و در سایه عنایات و الطاف عالم آل محمد حضرت علی بن موسی الرضا (علیه آلاف التحية والثناء) حضرت رضا (ع) و حمایت های مقام منبع تولیت عظمای آستان قدس رضوی حضرت آیت الله واعظ طبسی و قائم مقام تولیت جناب آقای دکتر سید احمد علوی شکل گرفت بتواند راه را برای سایر تحقیقات فراهم سازد.

محمد هادی زاهدی

رئیس سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد

آستان قدس رضوی

ارکان پنجمین نشست تخصصی و کارگاه آموزشی تاریخ شفاهی

ریاست همایش:

محمدهادی زاهدی، ریاست سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس

رضوی

دبیر علمی:

ابوالفضل حسن آبادی

اعضای کمیته علمی:

دکتر مرتضی نورایی، علی رضا کمری، ابوالفضل حسن آبادی

دبیر اجرایی:

مهدی قیصری

مشارکت‌کنندگان:

گروه تاریخ دانشگاه اصفهان، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پاینداری،

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
	ابوالفضل حسن آبادی
۱۳.....	مدخلی بر تاریخ شفاهی و مطالعات شهری (۱۵ اسفند ۱۳۸۷)
	علی رضا کمری
۲۱.....	کالبد شکافی موضوع و موضوع یابی در تاریخ نگاری شفاهی
	مرتضی نورایی
۴۷.....	تاریخ شفاهی، خاطرات جمعی و هویت شهری
	ابوالفضل حسن آبادی، مرتضی دهقان نژاد
۶۳.....	جایگاه تاریخ شفاهی در تداوم هویت شهری
	سید ابوالفضل رضوی
۷۹.....	نقش تاریخ شفاهی در پیشینه شناسی و روند تکوین جمعیت ها، انجمن ها و ...
	غلامرضا عزیزی
۹۵.....	اهمیت تاریخ شفاهی خانوادگی در بازسازی هویت شهری
	علی اکبر کجباف
۱۰۷.....	اهمیت تاریخ شفاهی در مستندسازی تاریخچه مؤسسات تمدنی
	محمد نظرزاده

- ۱۱۷ اهمیت تاریخ شفاهی در انجام مصاحبه‌های حوزه علوم اجتماعی
حسین سنابادی عزیز
- ۱۳۷ جایگاه تاریخ شفاهی در مستندسازی گروه‌ها و انجمن‌های مختلف زنان در مشهد
شکوه السادات سمیعی
- ۱۵۵ کاربرد روش و بینش تاریخ شفاهی در بازکاوی تاسیس نهادهای جدید در مشهد
محمدتقی ایمانپور، زهیر صیامیان گرجی
- ۱۷۵ نقش آستان قدس رضوی در جذب پزشکان خارجی
غلامرضا آذری خاکستر
- ۱۸۹ نقش تاریخ شفاهی در حفظ هویت تاریخی اماکن مذهبی
غلامرضا آذری خاکستر
- ۲۰۱ تاریخ شفاهی پست و تلگراف خراسان
علی نجف‌زاده
- ۲۱۱ بافت سنتی محلات، تعارضات در منابع مکتوب و شفاهی
مهدی ابوالحسنی

مقدمه

شهرها به مثابه موجود زنده بستری برای پدیدار شدن هویت‌های اجتماعی هستند و ترکیب‌های جمعیتی آن متشکل از گروه‌ها، اقوام، اقلیت‌ها، مهاجران و... بر شخصیت آن‌ها تأثیر مستقیم دارد. چه بخواهیم و چه نه، زندگی روزانه ما جزئی از حیات شهری است که کنش و واکنش‌های این عناصر رابطه مستقیمی با آن دارد. در بررسی تاریخ یک شهر موضوعات متنوعی مانند اینکه چه مردمی از کجا و چگونه به شهرها آمده‌اند، چگونگی نیروی انسانی، نژاد، امورات دینی، اشتغالات فکری، اماکن، تفریحات، عوارض و مالیات، مؤسسات تمدنی، پیشرفت‌های زندگی بشر همه در محلی به نام تاریخ شهری شکل می‌گیرد. شکی نیست که انتقال همه این زوایای زندگی شهری خصوصاً در ابعادی که مربوط به روابط انسانی و ارتباط آن‌ها با محیط می‌باشد از طریق اسناد رسمی ممکن نمی‌باشد و بسیاری از آن‌ها هیچ گاه ثبت نمی‌گردد.

یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که قابلیت ثبت و ضبط این اطلاعات را به محققان در این حوزه می‌دهد تاریخ شفاهی است که به علت ماهیت بین رشته‌ای خود مورد توجه پژوهشگران در حوزه‌های مختلف تاریخ، جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و روان‌شناسی قرار داشته و آن‌ها را قادر می‌سازد تا با استفاده از آن از طریق پژوهش‌های مشترک با انفرادی در زمینه تاریخ شهری به فعالیت بپردازند. متأسفانه علی‌رغم چند دهه فعالیت در حوزه تاریخ شفاهی در ایران هنوز به مباحث ارتباط بین تاریخ شفاهی و تاریخ شهری پرداخته نشده است و جا دارد تا توجه بیشتری به آن صورت گیرد.

آرشیو تاریخ شفاهی مدیریت امور اسناد و مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی یکی از بزرگترین مراکز تاریخ شفاهی در ایران محسوب می‌گردد که با بیش از ۲۰۰۰ ساعت مصاحبه در زمینه تاریخ آستان قدس و مشهد، اطلاعات شفاهی با ارزشی را در زمینه تاریخ شهری در موضوعات متنوعی گردآوری کرده است. این آرشیو تاکنون حضور فعالی را با شرکت و ارائه مقاله در نشست‌های قبلی داشته است. در انتهای نشست چهارم که در اسفند ۸۶ در تهران توسط مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری حوزه هنری سوره برگزار شد، برگزاری پنجمین نشست به آستان قدس واگذار گردید و سازمان‌های مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری حوزه هنری سوره، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی و گروه تاریخ دانشگاه اصفهان برای همکاری اعلام آمادگی نمودند. این موضوع در انجمن تاریخ شفاهی ایران مطرح و بعد از بحث و گفت‌وگو، فراخوان اولیه با موضوع روش‌شناسی و موضوع‌یابی مطالعات شهری در تاریخ شفاهی تهیه گردید.

اهم موضوعات فراخوان عبارت بود از:

- رویکرد مطالعات شهری به تاریخ شفاهی؛
- موضوع‌شناسی مطالعات شهری در تاریخ شفاهی؛
- ویژگی‌های شناختی تاریخ شفاهی در شهرهای زیارتی؛
- پیشینه‌شناسی و روند تکوین جمعیت‌ها، انجمن‌ها، احزاب و گروه‌ها؛
- سیر و سرگذشت مؤسسات و نهادهای اقتصادی و پولی؛
- اصناف و حرف سنتی؛
- بقاع متبرکه، بازشناخت نهادها و مکان‌های فرهنگی زیارتی؛
- بافت عمارت جابجایی‌های رخداده در بافت شهری گذشته؛
- پیامد وقایع رخداده مهاجرت روستائیان به شهر؛

از مجموع بیست و پنج مقاله ارسالی به دبیرخانه همایش، نه مقاله برای ارائه انتخاب شد. همایش در روز پنج‌شنبه ۱۵ اسفند ۱۳۸۷ در محل تالار اجتماعات بنیاد پژوهشهای

اسلامی آستان قدس رضوی برگزار گردید و مقالات منتخب طی چهار نشست جداگانه در صبح و بعدازظهر ارائه شد. در خاتمه جمع‌بندی از همایش صورت گرفته و از ارائه‌دهندگان مقالات و سازمان‌های شرکت‌کننده یا اهدای تندیس و هدایای جانبی تقدیر گردید. مقالات این ویژه‌نامه مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها و مقالات پذیرفته شده برای چاپ می‌باشد که به منظور استفاده محققان و پژوهشگران به چاپ رسیده است. جا دارد تا از جناب آقای زاهدی ریاست محترم سازمان، اعضای انجمن تاریخ شفاهی در ایران، سازمان‌های مشارکت‌کننده در برگزاری همایش و اعضای کمیته‌های علمی و اجرایی همایش تشکر گردد.

امید است تا مجموعه فراهم شده ضمن فراهم‌سازی زمینه بیشتر تحقیقات در این مورد سهمی در گسترش تاریخ شفاهی در ایران داشته باشد.

ابوالفضل حسن آبادی

دبیر همایش